

Marko Babić

ISTRAŽIVANJE OSTATAKA ANTIČKOG NASELJA U VIDOVICAMA

Dugotrajnom i upornom borbom Rimljani su pobijedili ilirsko-panonska plemena na području naše zemlje, pa su od tog teritorija stvorili dvije provincije: Panoniju i Dalmaciju. Granična linija ovih provincija tekla je južnije od Save¹, tako da je područje Bosanske Posavine postalo južni periferni dio provincije Panonije, dakle granično područje između Panonije i Dalmacije.²

Prošlost ovog područja nije dovoljno istražena. Istraživanja antičkih kultova, poduzeta u više navrata i od različitih istraživača,³ nisu dala skoro nikakve rezultate s područja Bosanske Posavine.

Arheolozi Zemaljskog muzeja u Sarajevu obišli su 1955. godine ovaj kraj, ali nisu otkrili postojanje nikakvih antičkih ostataka.⁴

Izuzevši relativno brojne nalaze antičkih novaca,⁵ drugih objekata iz antičkog doba nema u muzejima.⁶ Sergejevski je na temelju rezultata dobivenih ispitavanjem avionskih snimaka ovog kraja, kao i na temelju rezultata terenskog istraživanja 1955. godine, došao do zaključka da je ovaj kraj u antičko doba bio slabo, ili nikako nastanjen.⁷

Budući da se antičkim razdobljem Bosanske Posavine nitko nije ozbiljnije bavio, naše znanje o nastanjenosti, ekonomici, kulturnim i političkim prilikama ovog kraja je veoma oskudno.

Brojni nalazi grčkog i rimskog novca, pojedinačni ili skupni, indirektno svjedoče o nastanjenosti ovoga kraja toga vremena. Osim toga, postoje ovdje i tragovi iz ranijih razdoblja. Neolićani su gusto naseljavali ovaj kraj,⁸ a postoji i nekoliko ostava iz bronzanog doba,⁹ pa i drugi tragovi života iz istog doba.¹⁰ Latenski period je veoma slabo poznat,¹¹ međutim, otkriveno je četrnaest neodređenih prethistorijskih lokaliteta,¹² što potvrđuje tezu o neistraženosti ovoga kraja. Budući da je utvrđen kontinuitet nastanjenosti kroz prethistorijska razdoblja, teško je prihvatiti mišljenje Sergejevskoga o nenastanjenosti u antičko doba, tim više što taj zaključak nije rezultirao iz duljeg i studioznijeg rada na terenu.

Najnovija istraživanja na ovom području¹³ dala su u veoma kratkom vremenu rezultate koji ohrabruju. Tako je otkriveno devet do sada nepoznatih antičkih lokaliteta u ovim mjestima: Grebnice, Vidovice, Kopanice, Vučilovac, Plazulja, Donji Žabar, Jagodnjak, Ga-

jevi (kod Brčkog) i Gornja Laništa. Za ove lokalitete prikupljeni su osnovni podaci na terenu i utvrđeno da ostaci materijalne kulture pripadju antičkom vremenu.

Od spomenutih lokaliteta naročita pažnja je posvećena arheološkim nalazima u Vidovicama.

a) Numizmatički nalazi

U numizmatičkoj zbirci Franjevačkog samostana u Tolisi čuvaju se tri rimska novčića, koja su pronađena u Vidovicama: Trajanus, Numerianus i Constantinus II.¹⁴ Pojedinačnih nalaza rimskog novca na užem području Vidovica, čini se, bilo je mnogo više ali nisu sačuvani.¹⁵

Do danas je ostao nepoznat u arheološkoj javnosti skupni nalaz rimskog novca iz IV stoljeća pronađen 1908. godine nasuprot starog groblja sv. Vida.¹⁶ U ovom depou zatečeno je 2.528 novčića Konstantina I i njegovih nasljednika: Constansa, Iulianusa, Valentinianusa, Valensa, Constantiusa i Gratianusa.¹⁷

b) Rimska fibula

Zdravko Marić je pronašao na širem području kasnije otkrivenog antičkog lokaliteta u Vidovicama rimsku fibulu. Nalaz je bio predan Narodnoj biblioteci u Brčkom na čuvanje,¹⁸ međutim, sada ga tamo više nema.¹⁹

c) Ostali nalazi

Prema kazivanju starijih Vidovljana, na mjestu gdje se nekad nalazila stara crkva sv. Vida bilo je dosta građevnog materijala, naročito cigle i kamena. Još krajem prošlog stoljeća ljudi su kolima odvozili odatle ciglu i kamen te zidali bunare.²⁰ Iz brojnih kazivanja o nalazima na ovom lokalitetu izdvajaju se slijedeća:

1. Između Skele i kuće Adama Šokića moglo se uvijek naći komada cigle i razbijenog zemljanog posuđa u obali Save, a također i po obali kao i u odronima. Ribari su često upotrebljavali ove cigle za svoje mreže i strukove, da bolje tonu. Prema opisivanju, te opeke su bile slične rimskim.

Prema kazivanju Ilije Prgića iz Vidovica, stara crkva sv. Vida bila je spram današnje Podliparske rampe, a to se zemljište već davno odvalilo u Savu. Prgiću nije poznato kako je nastala predaja da je »stara crkva sv. Vida odatle pobjegla ispred Turaka«.²¹

2. Prilikom gradnje savskog nasipa kod Vidovica uništen je dio arheološkog nalazišta. Andrija Ivkić-Vidić je radio na iskopu zemlje upravo spram današnje Podliparske rampe, pa je izjavio kako je ovdje iskopavano »svakakvih stvari«, a sve je to ugrađeno u nasip.²²

3. Milo, unuk pokojnog Adama Šokića, čija se kuća nalazila odmah pored savskog nasipa, vidio je još prije desetak godina u odronima obale i po obali mnogo polupanog posuđa.

I mnogi drugi Vidovljani ovdje su vidali polupano zemljano posuđe i komade opeka, ali se tim nalazima nije posvećivala nikakva pažnja.

Sačuvana predaja o staroj crkvi sv. Vida, pronađeni depo rimskog novca nasuprot starog groblja sv. Vida, pojedinačni nalazi rimskog ili uopće starog novca, te kazivanja očevidaca još uvijek nisu dovoljni za stvaranje pouzdane ocjene o ovim nalazima. Tek obimnija istraživanja mogla bi rasvijetliti navedena kazivanja, a vjerojatno i samu predaju o staroj crkvi sv. Vida. To je i postignuto pretraživanjem lokaliteta krajem 1975. godine i u srpnju 1976. godine, za vrijeme niskog vodostaja Save. Ostatke materijalne kulture čine slijedeći nalazi:

- a) trideset dva komada rimske cigle
- b) brojni fragmenti rimske keramike
- c) kamena statua (pijetao?), pršljenci i željezni čavli
- d) površinski nalazi na obrađivanom zemljištu (sl. 1)
- e) nalazi iz gornjeg dijela obale
- f) površinski nalazi razasuti po obali
- g) nalazi u odronima obale
- h) nalazi zatrpani u pijesku
- i) nalazi u vodi.

Neki nalazi strše još iz obale, oni su »in situ«. Postoji, međutim, i razasuti materijali po obali, koji je vodena bujica povukla iz odrona. Ovi nalazi ostaju na površini obale obično jednu sezonu, a nova odronjavanja i visok vodostaj Save zatrpravaju stare nalaze, a na površinu izbacuju nove.

Antički lokalitet u Vidovicama nalazi se sjeverno od sela, na periferiji, jer su najbliže kuće udaljene oko 200 metara. Na temelju dosadašnjeg istraživanja može se govoriti o lokalitetu u užem i širem smislu.

a) Lokalitet u užem smislu nalazi se istočno od Podliparske rampe u dužini cca 200 metara, na području između Save i nasipa. Na ovom dijelu još uvijek iz obale strše razni fragmenti keramike i poneka cigla, a vide se i ostaci grobnih jama, gar, kosti i drugo. Brojni fragmenti keramike mogu se naći po obali u proljeće ili ljeti, poslije povlačenja vode dalje u korito. Na njivi Vinka Josipovića (sl. 1) površinski se mogu naći fragmenti keramike i manji komadi cigle.

b) Lokalitet u širem smislu nalazi se na prostoru što ga zatvara savski nasip, od Starog groblja do kuće Adama Šokića, ili mjesto zvano »Vodenice« uz lijevu obalu Save. Dužina lokaliteta iznosi

oko 1 kilometar, a prostiranje u širinu nije poznato. Na obrađiva-
nom zemljištu, preko savskog nasipa, površinski nisu utvrđeni ost-
taci materijalne kulture. Na lijevoj obali ne postoji mogućnost pro-
matranja gornjih slojeva obale, kao što je to slučaj s desnom oba-
lom, pa ipak, za vrijeme niskog vodostaja pronađeno je fragmenata
keramike također i na lijevoj obali.

Ostaci materijalne kulture nalazeni su od Poljske rampe (sl. 1,
strelica 1). pa sve do ispred »Vodenica« (sl. 1, cca 50 m iza strelice
3), desnom obalom, ali do Podliparske rampe ne vide se nikakvi
nalazi u gornjim slojevima obale.

Premu usmenoj predaji, arheološkim nalazima, pisanim doku-
mentima, kao i drugim pokazateljima, zaključujemo da u antičko
doba Sava spram Vidovica nije mogla teći današnjim tokom.²³ Već
dulje vrijeme zapaža se jako erozivno djelovanje na širem pod-
ručju Vidovica, zbog čega je došlo čak do produljavanja plovnog
puta Županja — Beograd. Krajem XVII stoljeća dužina ovog plo-
vnog puta iznosila je 256 km, a 1877. godine ovaj put je bio dug
263 km.²⁴ Erozivno djelovanje nastavilo se sve do naših dana, te
je na taj način uništen veći dio antičkog lokaliteta i zemljište na
kojemu se nekad nalazila stara vidovačka crkva. Ona se danas,
zapravo, nalazi u današnjem koritu rijeke Save. Ovo nam izričito
potvrđuje fra Martin Nedić u svom Ljetopisu:

»Selo Vidovice i ono se je povuklo od Save i nastanilo se gdje
je danas, jer je barbarstvo tursko porušilo im zidanu crkvu sv. Vida,
od koje do najskorijeg vremena ruševine padale su u Savu zato nisu
imali volje opet na prijašnjem mjestu nastaniti se.«²⁵

Fra Martin je tako zabilježio da su Vidovljani promijenili lo-
kaciju svog sela 1792. godine, kad su se nakon četiri godine izbiva-
nja (1788—1792) ponovo vratili na opustošena ognjišta.

Fra Bono Nedić, u svom djelu »Dva zarobljenika«, koje je
obiavio u Pečuhu 1835. godine, piše o događajima i stradanju stanov-
ništva posavskih sela za vrijeme austro-turskih ratova. Između
ostaloga, govori da su Turci srušili »jedinu zidanu crkvu sv. Vida u
Vidovicah, od koje ruševine prije nekoliko godinah odvališe se u
Savu.«²⁶

Osim vidovačke crkve, u koritu Save našla se i ona u selu Šti-
tar. Jedan kroničar zapisao je 1886. godine da je Štitar (nedaleko od
Županje) imno svoju crkvicu koja je »negdje u pol korita sadanje
Save ležala«.

Izneseni podaci o crkvama koje se danas nalaze u koritu Save
naročito su važni za proučavanje hidrografske situacije savskog toka
od Bosanskog Šamca do Brčkog.

Na temelju iznesenih podataka o staroj crkvi sv. Vida može se
zaključiti da se zemljište na kojemu se ona nalazila našlo najkasnije
u drugoj polovini XIX stoljeća u koritu Save.

Antički lokalitet nalazi se danas na meandru Save. U posljednje tri godine, na njegovom užem dijelu erozijom je uništen oko 3 m širok pojas zemljišta, tako da je nedavno morao biti premješten obalni svjetionik kod Skele.

Prema kazivanju starijih ljudi, erozija je na užem dijelu lokaliteta odnijela, samo u ovom stoljeću, cca 60—80 metara obradivog zemljišta.

Uzimajući u obzir kazivanja očevidaca, a takvih je ne mali broj, prije deset i više godina, nalazi keramike i cigle razasutih po obali ili stršćih iz obale i odrona bili su brojniji nego danas. Nalazi rimske cigle danas više nisu tako česti, a nalazi fragmenta keramike su brojni samo na užem dijelu lokaliteta. Ostaci materijalne kulture su se ranije nalazili na mnogo većem prostoru nego danas. Čini se, prema tome, da je antički lokalitet većim dijelom uništen.

Prilikom niskog vodostaja Save rjeđi fragmenti keramike pronalazeni su od Poljske do Podliparske rampe (sl. 1, označeno strelicama 1 i 2). Oni su pronađeni isključivo u pijesku, a veoma rijetko po obali ili u vodi. U gornjim slojevima obale nema više nikakvih vidljivih ostataka materijalne kulture, kao što se to nalazi na dijelu lokaliteta između strelice 2 i 3 (sl. 1). Keramički nalazi pronađeni kod strelice 1 (sl. 1) imaju istu fakturu i boju kao i većina nalaza pronađenih između strelice 2 i 3 (sl. 1). Budući da je strelica 1 uzvodno od strelice 2 i 3, isključena je mogućnost naplavlivanja s dijela lokaliteta omeđenog strelicama 2 i 3 (sl. 1). U gornjim slojevima obale od Poljske do Podliparske rampe nema danas nikakvih tragova, a prema kazivanju Ilije Prgića, nekada je upravo ovdje bilo veoma mnogo zemljanog posuda i cigle.

Sl. 1. Antička nekropola na obali Save

Rjeđi keramički nalazi između strelice 1 i 2 (sl. 1) očito govore da je lokalitet na ovom dijelu potpuno uništen.

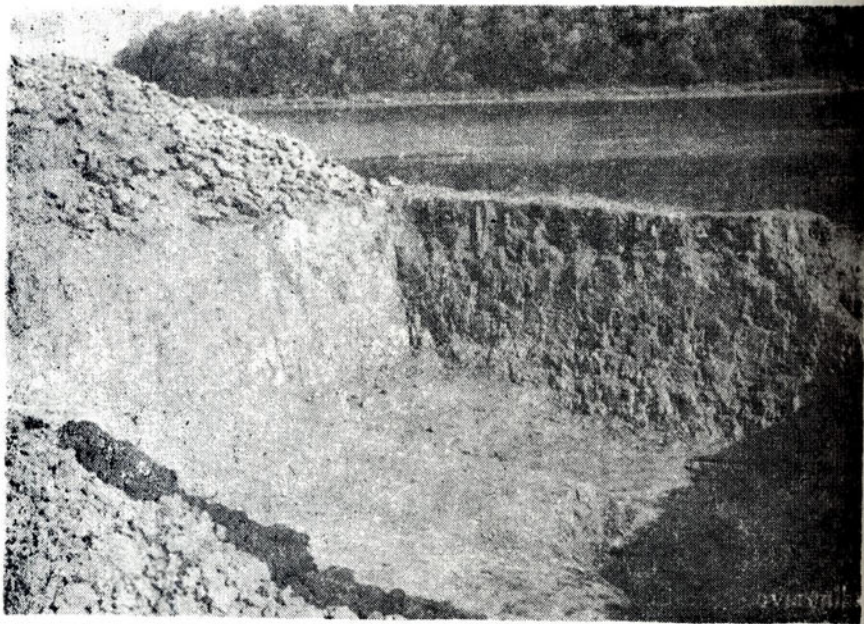
Odsutnost većeg broja nalaza na lijevoj obali sasvim je razumljiva, tu se obala ne ruši, nego se, štaviše, zamuljuje i izdiže. Stoga se može smatrati veoma važnim i ono malo keramičkih fragmenata pronađenih u mulju i pijesku na slavonskoj strani. Ovdje pronađeni fragmenti keramike potpuno su srodni, imaju istu fakturu i boju kao i nalazi s užeg područja lokaliteta.

Vidovački ribari su više puta izvlačili svojim mrežama i strukovima komade cigle i veće fragmente keramike s dna korita Save, što znači da se ondje nalazi dio ostatka s antičkog lokaliteta. Dio toga materijala sigurno je razvučen i nizvodno od toga prostora.

Dio lokaliteta je uništen i s južne strane prilikom iskopa zemlje za gradnju nasipa. Tako je danas ostao veoma uzak pojas zemljišta između Save i »kubika«²⁷, širok 20 do 40 metara, na kojemu bi se moglo izvoditi arheološko iskopavanje.

Zemaljski muzej iz Sarajeva izveo je početkom rujna 1977. godine manje arheološko iskopavanje²⁸. Tom prilikom otvorene su dvije sonde 5×5 m i iskopani nalazi iz gornjeg sloja obale.

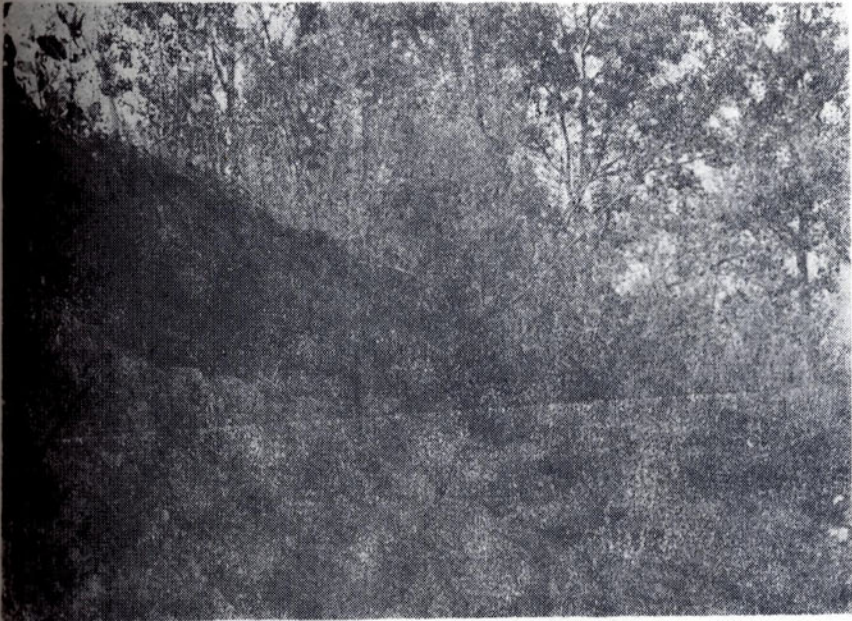
a) SONDA I. Otvorena je na samoj ivici savske obale, na zemljištu koje se već dulje vremena ne obrađuje. Nalazi u ovoj sondi sastojali su se od fragmenata keramike, lijepa i komada rimske cigle.

Sl. 2. Arheološko iskopavanje 1977. godine, Sonda I

b) SONDA II. Otvorena je također na samoj ivici savske obale (sl. 2) i u neposrednoj blizini sonde I. Nalazi u sondi sastojali su se od manjih i većih fragmenata keramike i troske. Pronađen je i jedan rimski novčić iz sredine II stoljeća n. e.

c) ISKOPAVANJE U GORNJEM SLOJU OBALE. Nekoliko metara od sonde II nalazi se obrađivano zemljište Vinka Josipovića (sl. 1). U gornjim slojevima obale, duž čitave njive spomenutog vlasnika, vide se tragovi grobnih jama, ostaci kostiju, fragmenti keramike itd., međutim, zbog zasijane kulture na ovom dijelu lokaliteta nisu otvarane sonde, nego su iskopani ostaci iz gornjih slojeva obale (sl. 3).

Sl. 3. Iskopavanje stršećih ostataka iz gornjeg sloja obale

d) Antička nekropola

Na jednom dijelu lokaliteta utvrđeno je postojanje nekropole. Ona se nalazi na zemljištu Vinka Josipovića (sl. 1). Ona nije arheološki istraživana, ali su zapažene neke činjenice:

1. nekropola pripada kulturi žarnih polja
2. grobovi manjih i većih dimenzija dosta su plitko ukopani
3. uočeni su ostaci zajedničke lomače (*ustrinum publicum*)
4. grobovi su na mjestu spaljivanja
5. pokapanje ostataka s lomače prakticiralo se i bez upotrebe urni
6. grobovi su površinski obilježavani komadima cigle

7. spaljivanje je vršeno i u IV stoljeću n. e. (datiranje prema pronađenom novcu u grobu)

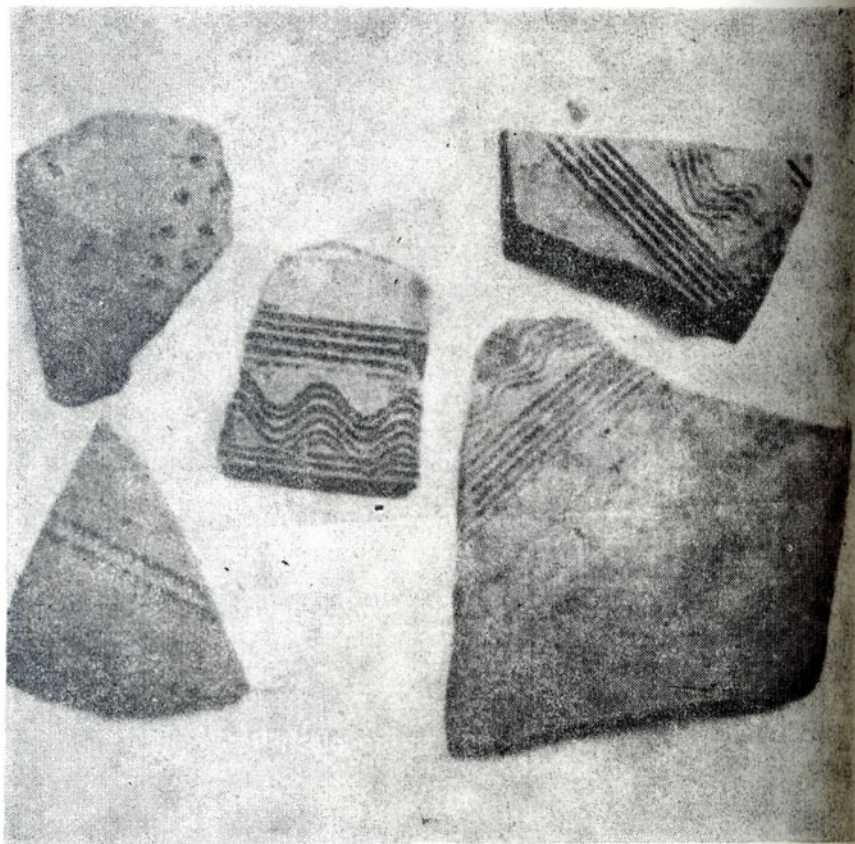
8. pronađeni su željezni čavli u spaljenom grobu

9. izgleda da je postojalo ritualno razbijanje keramičkog posuda.

Nakon iskopavanja na ovoj nekropoli ova zapažanja će biti upotpunjena ili demantirana.

e) Keramički nalazi

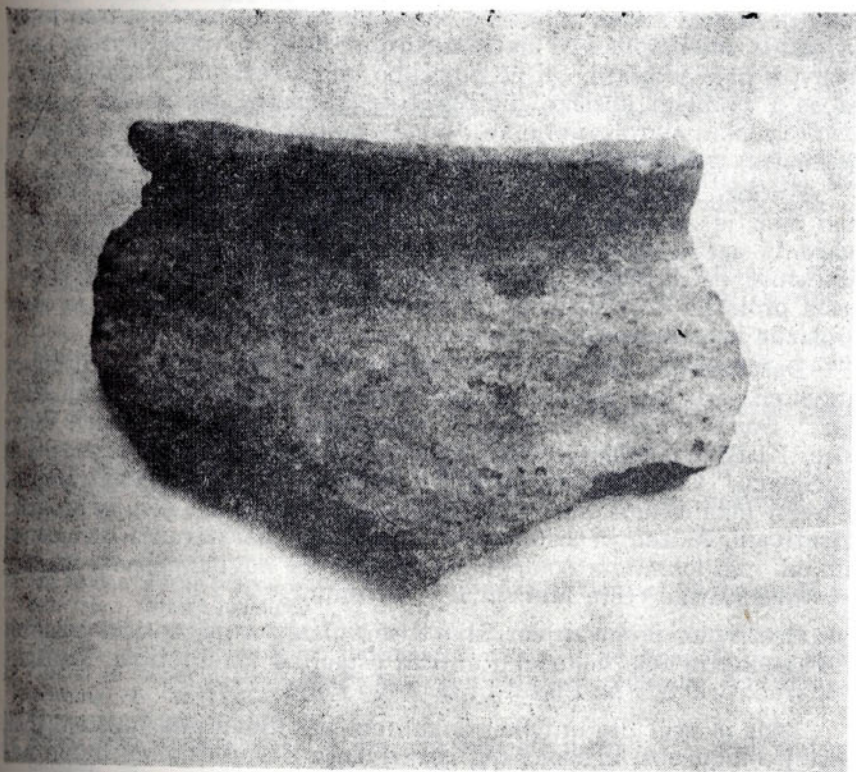
Na lokalitetu u Vidovicama prikupljeno je oko 400 karakterističnih fragmenata rimske keramike²⁹, koji se razlikuju po fakturi i boji. Najviše fragmenata pripada finoj rimskoj keramici crvene boje (sl. 4). Veliki broj pripada gruboj provincijskoj keramici (sl. 5). Ima nalaza i crno-sive keramike, finije i grublje, a neki fragmenti fine sive keramike imaju veoma tanke stijenke.

Sl. 4. Vidovice, fragmenti rimske keramike

Prema ocjeni dr Irme Čremošnik, keramički materijal s lokaliteta u Vidovicama pripada:

1. rimskoj provincijskoj keramici, finoj i gruboj
2. keramici autohtonog stanovništva rimskog doba koja je zadržala fakturu i oblike keramike iz prehistorijskog doba, a imitirala je i neke oblike rimske provincijske keramike.

Sl. 5. Fragmenti grube rimske keramike

* * *

Dosadašnje prividno odsustvo ostataka materijalne kulture antičkog doba na području Bosanske Posavine posljedica je neistraženosti ovoga kraja. Tomu se nastojalo izbjeći radom na terenu od 1975. do 1980. godine, koji je dao pozitivne rezultate. Mjesnoj predaji i kazivanjima suvremenika treba kritički pristupiti, ali nipošto ih odbaciti.

Poznato je da su neke kasnoantičke bazilike, kao i kasnije crkve sagrađene na ruševinama rimskih naselja. Mnoga rimska nalazišta otkrivena su upravo na lokalitetima koji se nazivaju »Crkvina«.³⁰

U Vidovicama nije sačuvan naziv »crkvina« za antički lokalitet vjerovatno zbog toga što je taj lokalitet erodiran i više ne postoji. On se sredinom XIX stoljeća našao u koritu Save. Od svega je samo sačuvana predaja o postojanju stare crkve sv. Vida.

Pisani dokumenti rasvjetljavaju vidovačku predaju o staroj crkvi, ali se istodobno otvaraju i novi problemi, kao, npr., od kada datira kult sv. Vida u ovom mjestu. Današnji naziv Vidovice vjerovatno je u vezi s imenom sveca, koji je i danas crkveni patron župe, to jest s imenom sv. Vida,³¹ međutim, kada je promijenjen stari naziv, a uzet sadašnji, bit će potrebno tek istraživati. Nadalje, otvara se i problem antičke hidrografske situacije, barem što se tiče savskog toka: staro groblje sv. Vida — antička nekropola — Kućišta (Vidovice), a čini se i mnogo šire.

Antičko naselje u Vidovicama moralo je imati svoje ime, ali ono nam je za sada nepoznato. Mnoge nejasnoće oko ovog naselja lakše bi se rješavale da je pouzdano utvrđena trasa rimske ceste Marsonia — Sirmium. Jedna grupa autora pretpostavlja da je ova cesta prolazila kroz Bosansku Posavinu,³² a druga smatra da je cesta prolazila kroz Slavoniju.³³

Dosadašnjim istraživačima rimske ceste Marsonia — Sirmium uglavnom nisu bili poznati antički lokaliteti pored Save: Donji Klakar,³⁴ Donji Svilaj,³⁵ Grebnice,³⁶ Manželjski Grad,³⁷ Orašje,³⁸ Vidovice, Kućišta u Vidovicama,³⁹ Dvorine u Kopanicama,⁴⁰ Krčevine u Vučilovcu,⁴¹ Crkvište na Plazulji⁴² i Brezovo Polje.⁴³ Općenito uzevši, o ovim lokalitetima znamo veoma malo, budući da nisu arheološki istraživani. Možda bi sistematska arheološka istraživanja barem nekih od ovih lokaliteta pomogla da se dođe do novih spoznaja također i o trasi rimske ceste Marsonia — Sirmium.

Erozivnim djelovanjem Save nije uništen samo antički lokalitet u Vidovicama nego također i antički ostaci na lokalitetima: Manželjski Grad, Crkvište na Plazulji i Brezovo Polje.

Iako je veći dio antičkog lokaliteta u Vidovicama uništen, ipak postoji mogućnost arheološkog istraživanja na preostalom dijelu nekropole. Ovo istraživanje treba hitno obaviti zbog predstojećih radova u 1980. godini. Planirani radovi imaju svrhu da se spriječi dalja erozija i izvodit će se duž čitave nekropole. Budući da je površina za sada utvrđene nekropole veoma uska (15 — 25 m), postat će pravo gradilište i njome će se kretati kamioni. Dio nekropole bit će uništen za vrijeme zemljanih radova koji se moraju poduzeti na samoj obali.

Arheološko otkriće u Vidovicama ima veliko značenje za upoznavanje antičke prošlosti Bosanske Posavine, a time i dijela provincije Panonije. Treba naći načina da se blagovremeno obave arheološka iskopavanja na preostalom dijelu nekropole.

Na dosadašnjem stupnju istraživanja ne može se dati potpunija ocjena o veličini i značenju otkrića.

NAPOMENE:

- 1 Z. Marić, Donja Dolina, GZM NS XIX (1964), 71; Id., Problem sjevernog graničnog područja Ilira, u: Simpozijum o teritorijalnom razgraničenju Ilira u praistorijsko doba, Sarajevo, 1964, 177 — 190.
- 2 Postoje različita poimanja, područja Bosanske Posavine, prema našem poimanju, to je predio između Save, Vučjaka, Trebave, Majevice i Semberije, s tim što granica prema jugu nije strogo određena.
- 3 Istraživači kulturno-votivnih spomenika nisu konstatairali na ovom području nikakve nalaze osim trgova Mitrinog kulta u Modrići. Cf. R. Marić, Antički kultovi u našoj zemlji, Beograd, 1933; P. Selem, Egipatski kultovi i njihovi spomenici u rimskom Iliriku, Zagreb, 1960. (disertacija, rukopis); V. Paškvalin, Kultovi u antičko doba na području Bosne i Hercegovine, GZM NS XVIII (1963), 127 — 153; Lj. Zotović, Mitraizam na tlu Jugoslavije, Beograd, 1973; E. Imamović, Antički kulturni i votivni spomenici na području Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1977.
- 4 »Der Erfolg war überraschend: keine Spur einer Römerstrasse, keine antiken Reste überhaurt«. D. Sergejevski, Ad Basante, GZM NS XIII (1958), 264.
- 5 Pojedinačni nalazi rimskog novca pronađeni su u više od 20 mjesta, a skupni nalazi otkriveni su u: Oštjoj Luci, Obudovcu i Vidovicima.
- 6 »Inventar sitnih predmeta, I, II«, »Inventar građevinskih nalaza« i »Dokumentacija« Antičkog odjela Zemaljskog muzeja u Sarajevu. Muzeji u Tuzli i Doboju također nemaju antičkih nalaza s područja Bosanske Posavine.
- 7 D. Sergejevski, o. c. pod br. 4,263.
- 8 Donji Klakar, Donja Mahala, Gradina-Grbača u Gornjoj Slatini, Gradić u Matičima, Gradina u Tramošnici, Zabara u Orlovu Polju, Dobrovac kod Čelića, Varoš u Koraju itd.
- 9 Novigrad, Orašje, Vidovice, Brezovo Polje, Kulino Brdo kod Gradačca, Hrgovo, Spionica, Doborovci i Miladići.
- 10 Gornje Ledenice, Četnica u Bjaževcu (nekropola) i Gornja Laništa.
- 11 Donja Mahala, Kalajdžije i Kućišta u Donjoj Tramošnici.
- 12 M. Babić, Bosanska Posavina u prehistorijskom i antičkom razdoblju, Beograd, 1978, 69-75 (rukopis magistarskog rada).
- 13 Ibid., 94—154.
- 14 K. Patsch, Nahađaji novaca, GZM XIV (1902), sv. 3-4, 436.
- 15 Izgubljena zbirka starog novca Đure Kneževića iz Vidovica vjerojatno je sadržavala i rimske novčiće.
- 16 E. Pašalić, Antička naselja i komunikacije u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 1960, 75. Autor spominje tri pojedinačna nalaza, a ne spominje ovaj depo.
- 17 Ostava se nalazi u Zemaljskom muzeju u Sarajevu, »Inventar der Münzsammlung VI«, br. 11.456, cf. inv. br. 12.859 — 12.953.
- 18 Prema saopćenju dr Marića.
- 19 Brčko nema muzeja, stoga su neki predmeti bili deponirani u Narodnoj biblioteci.
- 20 Prema kazivanjima: Ilije Janjića (rođ. 1895) i Luke Kobaša (rođ. 1900). Osobne pribilješke iz 1969. godine.
- 21 Osobne pribilješke iz 1968. i 1977. godine (Prgić i danas živi u Vidovicama).
- 22 Ovom prilikom vjerojatno je iskopana i rimska fibula, v. bilj. 18.
- 23 Na potrebu istraživanja antičke hidrografske situacije na području Bosanske Posavine upozorio sam opširnije u magistarskom radu, o. c., bilj. 12, 171-179.
- 24 D. Dukić, Sava, potamološka studija, Beograd, 1957, 56.
- 25 Ljetopis fra Martina Nedića, Arhiv franjevačkog samostana u Tolisi.
- 26 B. Nedić, Dva zarobljenika, događaj iz sedamnaestog vijeka, Pečuh, 1885, 25.
- 27 »Kubici«, naziv za zemljište na kojemu je vršen iskop zemlje prilikom gradnje nasipa.
- 28 Sondažno iskopavanje izvedeno je pod rukovodstvom dr Irme Čermošnik od 13. do 19. rujna 1977. godine.
- 29 Poslije otkrivanja lokaliteta prikupljao sam uglavnom veće i karakteristične fragmente keramike.

- 30 Ph. Ballif, Römische Strasse in Bosnien und Herzegovina, Wien, 1893, 3. »In letzterer Beziehung ist als charakteristisch anzuführen, dass hierlands an vielen Fundstätten römischer Baureste der Name »Crkvina« haftet, und dass, wie ich selbst in mehreren Fällen zu beobachten Gelegenheit hatte, die heutigen Kirchen gern auf den einstigen Standplätzen römischer Tempel oder Gräber erbaut wurden.«
- 31 Schematismus almae Missionariae Provinciae Bosnae Argentinae..., Buda, 1855, 26. »Capella domestica in honorem S. Viti Martyris ubi olim Ecclesia ejusdem fuit, a quo etiam pagus nomenclaturam accepit«; A. Benković, Naselja Bosne i Hercegovine sa katoličkim stanovništvom, katoličke župe Bosne i Hercegovine i njihove filijale od XII vijeka do danas, Đakovo, 1966, 111.
- 32 I. Bojanovski, Dolabelin sistem cesta u Rimskoj provinciji Dalmaciji, Sarajevo, 1974, 99-100; Id., Novi Elagabalov miljokaz iz Bosanske Posavine, Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu, VI-VII, (1972), 170-171.
- 33 Id., Novi Elagabalov miljokaz..., 173; D. Sergejevski, Ad Basante, GZM NS XIII (1958), 261-264 i karta; G. Škrivanić, Monumenta cartographica Iugoslaviae, Beograd, 1974, 43 i karta.
- 34 K. Patsch, o. c., 407, bilješka 7; Đ. Basler, Arhitektura kasnoantičkog doba u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 1972, 47, 54, 58.
- 35 K. Patsch, o. c., 407-408, bilješka 9.
- 36 M. Babić, o. c., 123-125.
- 37 B. Nedić, Kratka povjest župe, crkve i samostana toliškog, Pečuh, 1888, 11; D. Sergejevski, o. c., 262; Đ. Basler, o. c., 47, 57, 58.
- 38 Izgleda da postoje neki tragovi građevnih ostataka antičkog doba u Ulici Uče Trifunovića 6 a.
- 39 M. Babić, o. c., 141-144. Lokalitet nije arheološki iskopavan, autor je ovdje otkrio nekoliko grobova koji pripadaju kulturi žarnih polja i ostatke urni. Arheološki nalazi nisu sa sigurnošću određeni, te se čini da se ovdje mogu očekivati i nalazi ranoslavenskog doba.
- 40 Ibid., 144.
- 41 Ibid., 144-145.
- 42 Ibid., 145-147.
- 43 Đ. Basler, o. c., 58.

RESTE ANTIKER KULTUR IN VIDOVICE

An mehreren Stellen in Vidovice (Nordbosnien), wurden Reste antiker Kultur festgestellt. So wurde 1908. im heutigen Friedhof ein Depot von 2.528 Kupfermünzen aus der Zeit Konstatins und seiner Nachfolgen entdeckt. In der neueren Zeit wurde nahe der Sava auf römische Gebäudereste gestossen, und unweit davon lag auch die Nekropole aus derselben Zeit.

Der Fund von Vidovice weist erneut auf die Notwendigkeit einer intensiveren Erforschung der antiken Gebäudereste entlang der Save, da durch dieses Gebiet einer der wichtigsten Wege im südlichen Pannonien führte.

